

УДК 613.67

*Дмитро Пеньковець,
аспірант кафедри професійної освіти
та безпеки життєдіяльності
Чернігівського національного педагогічного
університету імені Т. Г. Шевченка*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Проблема підготовки вчителя сьогодні набуває особливої актуальності у зв'язку з докорінними змінами, що відбуваються в суспільстві. Особливої уваги у зв'язку з цим потребують питання щодо формування у майбутніх учителів особистісних якостей, котрі забезпечать високу ефективність їхньої професійно педагогічної діяльності у нових суспільно економічних умовах. У статті розглядаються теоретичні аспекти професійних якостей майбутніх учителів фізичної культури. Відображена актуальність проблеми формування професійних якостей майбутніх учителів фізичної культури в сучасних умовах трансформації суспільства.

Ключові слова: освіта, суспільство, професійна підготовка, професійна діяльність, компетенція, професійно-педагогічна діяльність, фахівці, якість освіти.

Проблема подготовки учителя сегодня приобретает особую актуальность в связи с коренными изменениями, происходящими в обществе. Особого внимания в связи с этим требуют вопросы формирования у будущих учителей личностных качеств, которые обеспечат высокую эффективность их профессионально педагогической деятельности в новых общественно экономических условиях. В статье рассматриваются теоретические аспекты профессиональных качеств будущих учителей физической культуры. Отражена актуальность проблемы формирования профессиональных качеств будущих учителей физической культуры в современных условиях трансформации общества.

Ключевые слова: образование, общество, профессиональная подготовка, профессиональная деятельность, компетенция, профессионально-педагогическая деятельность, специалисты, качество образования, учитель.

The problem of training a teacher is of particular concernment nowadays, due to the fundamental changes that have taken place in society. Special attention should be paid to the issues of forming in the teachers some special qualities, that will guarantee efficiency in their professional pedagogical activity under new social and economic conditions. The article deals with theoretical aspects of professional skills of future teachers of physical education. The

actuality of that problem is displayed, concerning the formation of professional skills of future teachers of physical education in today's society transformation.

Key words: *education, society, training, professional activity, competence, professional and pedagogical activity, the experts, the quality of an education.*

В результаті трансформації українського суспільства в напрямку вдосконалення демократичних форм відбуваються зміни в різних сферах громадського життя. Стратегія розвитку сучасного українського суспільства потребує підвищення вимог до якісної освіти. Освіта, як і будь-який процес або результат діяльності людини, має визначену якість. Зокрема, ЮНЕСКО акцентує питання якісної освіти на набуття молоддю життєвих компетенцій для успішного входження у сучасне суспільство задля досягнення соціальної злагоди. Європейський Союз розглядає якісну освіту передусім як інструмент економічного зростання на шляху до розбудови більш компетентно спроможної та динамічної спільноти. Тому система вищої освіти має сприяти формуванню активної, автономної, самостійної особистості, що її суспільство сприймає як найбільшу цінність.

Освіта – це послідовне та передбачуване формування таких якостей людини, що визначають ефективність її професійної діяльності. Це не просто знання та навички, хоча й вони відіграють сьогодні дуже велику роль у професіоналізації управління. Проблема підготовки вчителя сьогодні набуває особливої актуальності у зв'язку з докорінними змінами, що відбуваються в суспільстві. Особливої уваги у зв'язку з цим потребують питання щодо формування у майбутніх учителів особистісних якостей, котрі забезпечать високу ефективність їхньої професійно педагогічної діяльності у нових суспільно економічних умовах. Все це потребує високо професійного вчителя, здатного вирішувати завдання професійної діяльності на нових засадах, з урахуванням нових потреб суспільства.

Мета статті: проаналізувати теоретичні аспекти формування професійної компетенції майбутніх учителів фізичної культури.

Проблема підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності належить до найбільш важливих у теорії і практиці педагогіки вищої школи.

Компетентність у системі педагогічної освіти є предметом наукового розгляду багатьох науковців: І. Беха, С. Гончаренка, І. Зимньої, Н. Кузьміної, А. Маркової, Л. Мітіної, В. Сластьоніна, А. Хуторського та інших.

Готовність до професійної педагогічної діяльності розглядається науковцями (Н. Кічук, Л. Кондрашова, А. Ліненко, О. Мороз, О. Пехота, В. Сластьонін, Г. Троцько та інші) як складне соціально-педагогічне явище, яке містить у собі комплекс індивідуально-психологічних якостей особистості і систему професійно-педагогічних знань, умінь, навичок, які

забезпечують успішність реалізації професійно-педагогічних функцій. Зміна парадигми сучасної освіти в Україні змінює і вимоги до професійних якостей майбутнього учителя. Серед персонально значимих вимог до фахівців:

- Орієнтація у складних інформаційних потоках і мережах. Вміння формувати у майбутніх учителів навичок вільної орієнтації у сучасних розгалужених інформаційно-комунікативних структурах, інформаційних потоках і мережах.

- Взаємодія з різними культурами; стратегічне мислення, щоб майбутній фахівець був здатний вибудовувати стратегію поведінки та планувати свою діяльність. Таке стратегічне мислення повинно ґрунтуватися на здатності до аналізу, синтезу, систематичного і критичного мислення.

- Формування зв'язків. Здатність формувати й ефективно використовувати соціальний капітал, вибудовувати довірчі стосунки шляхом залучення до відповідної вже наявної мережі або створення власної, яка найповніше відповідає особистим потребам.

- Швидке й повсякчасне оновлення знань. Формувати у майбутніх учителів здатність до самоосвіти, безперервної освіти.

- Формування цілісного бачення явищ. Сьогодення вимагає цілісної, інтенсивної, міждисциплінарної освіти, що сприяє розвитку системного мислення.

- Майбутній фахівець повинен бути здатним знаходити інформацію і використовувати знання. Обсяги інформації стрімко зростають, а тому майбутній фахівець повинен знати, як знаходити інформацію і користуватися знаннями.

- Сприяння збільшенню кількості науково і технічно підготовлених майбутніх фахівців. Сучасний розвиток всіх сфер суспільства деталі більше ґрунтується на знаннях як класовому факторі продукції. Але це вимагатиме високоосвічених, висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно використовувати досягнення сучасної науки.

- Зняття розбіжностей між розумовою та фізичною працею. Нова промислова парадигма передбачає інтелектуальну затребуваність, що принципово змінює запити на ринку праці.

- Особливої уваги у зв'язку з цим потребують питання щодо формування у майбутніх учителів таких навичок як пошук компромісу, готовність до співпраці і взаємодії.

Отже, новій парадигмі освіти властиві такі характеристики, як: поширеність і загальнодоступність інформації; зростання персональної активності у продукуванні змін у стилях роботи і життя; інтеграція розмаїття. Нові вимоги до сучасної освіти ставлять завдання перед фахівцями не просто активності, а й креативності і проактивності. Отже,

метою сучасної освіти є підготувати творчо мислячого фахівця і громадянина, що розуміє себе і суспільство, в якому живе, має ґрунтовні знання. Освіта, як і будь-який процес або результат діяльності людини, має визначену якість. Найбільш точним у концептуальному розумінні є таке визначення якості освіти.

Якість освіти – це комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективно формування компетентності та професійної свідомості. З цих позицій компетентність розглядається як категорія, обумовлена рівнем професійної освіти, досвідом та індивідуальними здібностями педагога, і припускає, поряд з технологічно педагогічною готовністю до розв'язання професійних завдань, його гуманну педагогічну позицію, ціннісне ставлення до педагогічної діяльності й високий рівень загальної й професійної культури.

Саме тому з позицій сьогодення набуває особливої уваги й потребує вирішення проблема якісного формування готовності майбутніх учителів фізичної культури як фахівців, здійснювати реалізацію методичної функції, спрямованої на формування в учнів рухових умінь і навичок із урахуванням здоров'язберігаючих технологій, забезпечення різнобічного розвитку фізичних і безпосередньо пов'язаних з ними психічних якостей. Вимоги до професійного рівня фахівців з фізичної культури постійно зростають, що зумовлюють посилення уваги психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. В свою чергу, це обумовлюється необхідністю кваліфіковано здійснювати теоретичну і практичну діяльність на підставі базових знань з фахових предметів, з психолого-педагогічної підготовки, що є невід'ємною складовою професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, а також формуванням професійно значущих особистісних якостей. Якщо раніше основною метою підготовки учителя фізичної культури було технологічне зростання, то сьогодення змінило орієнтири на його особистісний розвиток, що є наслідком самоорганізації та узагальнення діяльнісного та особистісного досвіду майбутнього фахівця. Критерієм ефективності цього процесу повинен бути: рівень здоров'я дітей та молоді, рівень фізичної працездатності і соціальної дієздатності. Вироблення і реалізація якісно нової, особистісної і компетентно обґрунтованої основи до підходу збереження і підтримки інтелектуальної та фізичної індивідуальності школярів та молоді на всіх етапах навчання з врахуванням особливостей їх рухового і психофізичного розвитку:

- створення освітнього середовища, яке стимулює фізично рухову активність особистості та її організацію відповідно віковій та психофізичній специфіці розвитку організму;
- інтенсивне включення в освітній процес школи можливостей для додаткових форм фізичного виховання;
- створення умов і механізмів фізичного виховання для занять

різної спрямованості по інтересам;

- формування стійкості до асоціальних впливів щодо виникнення шкідливих звичок і неадекватних видів поведінки.

Якісна професійна діяльність майбутніх учителів фізичної культури в сучасних умовах передбачає володіння фахівцем професійними соціальними, психологічними та іншими компетентностями [7]. У житті людина виконує різні соціальні ролі, тому життєва компетентність має різні види й виявляється у різних сферах життєдіяльності, в тому числі у професійній, яка формується, зокрема, у процесі здобуття вищої освіти. Компетентність на сучасному етапі є показником якості вищої освіти, що формує основи її професійного аспекту, необхідного для прийняття рішень і діяльності у сфері обраної професії [5, с. 3]. Професійна компетентність особистості є складним системним утворенням, основними елементами якої є: підсистема професійних знань як логічна системна інформація про навколишній і внутрішній світ людини, зафіксована в її свідомості; підсистема професійних умінь як психічних утворень, що полягають у засвоєнні людиною способів і технік професійної діяльності; підсистема професійних навичок – дії, сформовані в процесі повторення певних операцій і доведені до автоматизму; підсистема професійних позицій як сукупності сформованих установок і орієнтацій, відношення та оцінок внутрішнього і навколишнього досвіду, реальності і перспектив, а також домагань, які визначають характер професійної діяльності і поведінки фахівця; підсистема індивідуально-психологічних особливостей фахівця – поєднання різних структурно-функціональних компонентів психіки, які визначають індивідуальність, стиль професійної діяльності, поведінки і виявляються у професійних якостях особистості; підсистема акмеологічних інваріант – внутрішніх збудників, які обумовлюють потребу фахівця в постійному саморозвитку, творчості та самовдосконаленні [6, с. 334–335].

Професійні особистісні якості будь-якого вчителя є складовою частиною його психологічного портрету, який в узагальненому вигляді містить: 1) індивідуальні якості (темперамент, задатки (здібності) тощо); 2) особистісні, комунікативні якості; 3) статусно-позиційні особливості – особливості його положення, ролі, відношень у колективі; 4) діяльнісні (професійно-предметні) показники. Специфіка набору та поєднання вищезазначених компонентів визначає психологічний портрет вчителя кожної окремої навчальної дисципліни на кожному етапі навчання [1, с. 160]. Професійні властивості особистості вчителя фізичного виховання зумовлені специфікою змісту дисциплін, які викладаються на факультеті фізичного виховання, та дидактичними особливостями їх викладання. Традиційно кінцевою метою професійної освіти є загальна сукупність об'єктивно необхідних знань, умінь та навичок; уміння правильно їх застосувати під час виконання своїх функцій; знання й прогнозування можливих наслідків певних дій, але при цьому не

досягається мета освіти – пов’язати вміння, набуті в процесі навчання, з провідними рисами особистості, сприяючи формуванню особистості в цілому [5, с. 143]. Формування професійних особистісних якостей майбутніх учителів є інтегративним завданням фахової підготовки. Успішність професійної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури визначається високим рівнем розвитку здібностей, які потребують теоретичних знань і практичних навичок [1, с. 348]. Згідно із Законом України «Про вищу освіту», усі вимоги до особистості фахівця повинні бути висвітлені в освітньо-кваліфікаційних характеристиках, котрі «відображають цілі вищої освіти та професійної підготовки, визначають місце фахівця у структурі галузей економіки держави і вимоги до його компетентності, соціально важливих якостей, систему виробничих функцій і типових завдань діяльності й умінь для їх реалізації» [3].

Водночас теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить, що проблема формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури ще недостатньо досліджена в педагогічній теорії, а тому не знайшла належного відображення в практичній діяльності навчальних закладів, зокрема поза увагою дослідників все ще залишаються сутність, структура професійної компетентності, не дістали ґрунтовного розкриття й обґрунтування зміст, форми і методи формування компетентності майбутніх учителів фізичної культури в процесі їх фахової підготовки у вищих навчальних закладах України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкова Н. П. Педагогіка. Посібник : [для студ. вищ. навч. закл.] / Н. П. Волкова. – К. : Академія, 2001. – 576 с.
2. Габріелян О. Вища освіта в епоху глобалізації / Покликання університету / О. Габріелян : зб. наук. пр. / відп. ред. О. Гомілко. – К. : РІА «ЯНКО»; «ВЕСЕЛКА», 2005. – 304 с.
3. Закон України «Про вищу освіту» : науково-практичний коментар ; за загальною редакцією В. Г. Кременя. – К., 2002. – 323 с.
4. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учебник для вузов / И. А. Зимняя. – изд. 2-е, испр. и перераб. – М. : Логос, 2003. – 384 с.
5. Платонов К. К. Психология : учебник для индустриально-педагогических техникумов / Платонов К. К., Голубев Г. Г. – М. : Высшая школа, 1973. – 256 с.
6. Психология и педагогика : учебное пособие / под редакцией А. А. Бодалева, В. И. Жукова, Л. Г. Лаптева, В. А. Слостенина. – М. : Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 585 с.
7. Фізична культура 5–12 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / укл. В. М. Єрмолова, М. Д. Зубалій та ін. – К. : Перун, 2005. – 272 с.